

เดอะคิงแอนด์เดอะแอนนา “จดหมายถึงพระสหายลับ” กับ Mission Impossible?

ปราโมทย์ เครือทอง

ความสำคัญของพระราชหัตถเลขาของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึง แอนนา เลียวโนเวนส์ ตามที่ปรากฏออกมา ไม่ได้เป็นแค่หลักฐานจะบอกเรื่องความสัมพันธ์ของคนสองคนระหว่าง”กษัตริย์นายจ้าง” กับ “ครูฝรั่งวังหลวง” เท่านั้น และสิ่งที่ปรากฏออกมาหลายเรื่องกลับเป็นเรื่องชนิดคอขาดบาดตาย และอีกหลายเรื่องเป็นเรื่องอันตรายหากมีการแพร่พรายออกไป

เราได้พบกับปัจฉิมลิขิตชนิด “ส่วนตัวอย่างยิ่ง” (Very private postscript) นั้นย่อมนัยถึงข้อความที่ไม่สมควรเปิดเผยต่อผู้ใด ไม่ว่าในยุคของเราข้อความเหล่านั้นจะไม่ได้มีความหมายมากไปกว่าทัศนคติ และข้อวิจารณ์ส่วนพระองค์แต่สำหรับในยุคที่พระเจ้าแผ่นดินคือกฎหมายนั้น นัยของถ้อยความในจดหมาย และปัจฉิมลิขิตนั้นย่อมให้คุณให้โทษอย่างร้ายแรงได้

สิ่งที่ตามมาคือเราจำเป็นต้องประเมิน “ครูฝรั่งวังหลวง” ด้วยภาพที่แตกต่างไปจากเดิม ยิ่งไปกว่านั้นจักซอร์ที่เคยขาดหายไปในช่วงตอนของประวัติศาสตร์ชาติสยาม อาจเป็นภาพของ แอนนา เลียวโนเวนส์ !

หากเราได้ค้นหาปริศนา และถอดรหัสจดหมายเหล่านี้อย่างละเอียด ก็จะพบว่าแอนนา เลียวโนเวนส์ ไม่ใช่แค่ “ครูฝรั่งวังหลวง” ไม่ใช่แค่ “เลขาฯ” ตรวจแก้ไวยากรณ์ให้ “คิงมังกู” ไม่ใช่แค่ที่ปรึกษาในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างที่นักประวัติศาสตร์เคยประเมินกันไว้ แต่มี “ภารกิจสำคัญ” และ “ภารกิจลับ” ในรัชกาลนี้

สำเนาพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “My dear Maam” หม่อมแอนนา ฉบับเลขที่ 106 ทรงที่พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี ลงวันที่ 6 เมษายน 2411 (ค.ศ. 1868) มีใจความสำคัญตอนหนึ่งที่กล่าวถึงฐานะพิเศษของแอนนาว่า

“คนที่นี่ทุกคนและคนต่างชาติด้วย รู้แน่แก่ว่าเธอฝึกฝนเป็นพวกของฉันแท้ทีเดียว หรือกระทั่งบางทีจะว่าเป็นสายลับของฉันทก็ได้”

ประโยคนั้นแฝงอยู่ท้ายจดหมาย แต่เป็นประโยคสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจจดหมายฉบับนี้ ทั้งฉบับ รวมไปถึงฉบับอื่น ๆ ในชุดนี้ ซึ่งมีทั้งเรื่องส่วนพระองค์ และกิจการบ้านเมืองภายในสยามประเทศ และกิจการระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตามมีข้อผิดพลาดในจดหมายฉบับเลขที่ 106 นี้คือจดหมายลงวันที่ 6 เมษายน คริสต์ศักราช 1868 ซึ่งคาดว่าสำเนาพระราชหัตถเลขาฉบับนี้จะพิมพ์ตัวเลขผิดไป เพราะในตอนท้ายของพระราชหัตถเลขา ทรงลงจำนวนวันที่ครองราชสมบัติไว้ว่าเป็นวันที่ 5441 ในรัชสมัยของพระองค์ (On 5441 day of reign) หากคำนวณคร่าว ๆ ก็จะได้ประมาณปีที่ 15 ในรัชกาลที่ 4

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชสมบัติในปี 2394 คิดเป็นปีฝรั่งคือ 1851 บวกกับจำนวนปีที่เสด็จขึ้นครองราชสมบัติคือ 15 ปี ก็จะได้ปี 1866 เป็นปีที่น่าจะถูกต้องของจดหมายฉบับนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในช่วงปีคริสต์ศักราช 1865-1866 (พ.ศ. 2408-2409) จะเป็นปีที่เกิดเหตุการณ์ สอดคล้องกับเนื้อความในจดหมาย คือวิกฤตการณ์ทูตฝรั่งเศส กาเบรียล โอบาเรต์

โอบาเรต์เข้ามาในสยามในฐานะกงสุลฝรั่งเศสในปี 2470 เป็นช่วงเวลาที่ยามกับ ฝรั่งเศสกำลังมีปัญหากันในเรื่องดินแดนเขมรและลาว ฝรั่งเศสนั้นต้องการมาเป็น “นักบุญ” ช่วยเหลือรัฐบาลสยาม ด้วยเหตุผลที่ว่า

“จะเป็นประโยชน์เพียงใดสำหรับประเทศของท่าน ที่จะเห็นจักรวรรดิฝรั่งเศสผู้อารีเข้ามาแทนที่ราชอาณาจักรญวน ซึ่งเป็นของศัตรูตลอดกาลของสยาม”

แน่นอนว่าฝ่ายรัฐบาลสยามยังปฏิเสธ “ความหวังดี” เช่นนี้ของฝรั่งเศส ในขั้นแรกนั้น โอบาเรต์ยินยอมฝ่ายสยามในเรื่องเขตแดนที่มีปัญหา จนกระทั่งรัฐบาลฝรั่งเศสต่อว่าโอบาเรต์ว่า ตามใจรัฐบาลสยามเกินไป หลังจากนั้นโอบาเรต์ก็เริ่มต้น “อาละวาด” แผลงฤทธิ์เดชแห่งจักรวรรดิ ฝรั่งเศส ในการลงนามสนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยามในปี 2408 ซึ่งมีเบื้องหลังตามที่โอบาเรต์เขียนไว้ดังนี้

“ในสถานการณ์เช่นนี้ เมื่อมีเรื่องที่จะต้องกระทำกับกษัตริย์ซึ่งเขียนและพูดภาษาอังกฤษ กับเจ้าพระยาไกลาโหมซึ่งแวดล้อมไปด้วยเจ้าหน้าที่กงสุลอังกฤษ ข้าพเจ้าก็มีอาจปิดบังตนเองได้ว่า เรือมิตรราย (Mittraille) ที่บังเอิญจอดอยู่ ณ ที่นั้น ได้ช่วยเหลือข้าพเจ้ามากเพียงใดในตะวันออก การเห็นเรือรบย่อมจะทำให้คำพูดของเจ้าหน้าที่มีน้ำหนักยิ่งนัก”

นี่เป็นเพียงบางฉากที่แสดงให้ .....เห็นฤทธิ์เดชของกงสุลโอบาเรต์เท่านั้น ทาง ด้านรัฐบาลสยามก็พยายามที่จะฝ่าวิกฤติความขัดแย้งนี้ไปให้ได้ ในเหตุการณ์นี้รัฐบาลสยามได้รับคำแนะนำ และความช่วยเหลือจากกงสุลอังกฤษ โทมัส น็อกซ์ ซึ่งพำนักที่เมืองหลวงสยามอยู่เสมอให้ ระวางปฏิกริยาจากฝรั่งเศส แน่แน่นอนก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ของอังกฤษไม่ให้น้อยหน้ากัน

“ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ชาวสยามอย่าได้ลืมนึกว่าฝรั่งเศสเพ่งความสนใจมาที่สยามและบรรดา ประเทศราชของสยาม ข้าพเจ้าไม่อยากจะเห็นประเทศเหล่านี้ต้องยอมให้ถูกยึดครองดินแดนเพื่อ ประโยชน์ของประเทศอื่น ๆ”

วิกฤตการณ์สยาม-ฝรั่งเศส ที่ได้ฝ่ายอังกฤษคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำนั้น ปฏิเสธไม่ได้ ว่า “ตัวกลาง” หรือผู้นำสาร ซึ่งเป็นตัวแทนของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น คือ แอน นนา เลียวโนเวนส์ แม้ก่อนหน้านี้เราจะไม่ทราบถึงรายละเอียดเรื่องนี้มากนักว่าแอนนามีส่วนมาก น้อยแค่ไหน แต่หลักฐานจากสำเนาพระราชหัตถเลขาที่ได้ยืนยัน “ภารกิจลับ” นี้มาบางส่วน ดังที่ ปรากฏในสำเนาฉบับที่ 106 ดังนี้

“ดีใจมากที่รู้ว่าเธอได้ไปเยี่ยม ๗ หลุยส์ จอร์จ น็อกซ์ ซึ่งตัวเองก็เชื่ออยู่แล้วว่าเขาจะ เป็นผู้ช่วยเหลือฉันและรัฐบาลของฉันเป็นอย่างดี แม้ในทางส่วนตัว ในเรื่องการข่มขู่คุกคามของ ตัวแทนและผู้ผูกขาดการค้าสุรา และอื่น ๆ ของจักรวรรดิฝรั่งเศส ฉันรู้สึกขอบใจเขาเป็นอย่างมาก และขอบใจเธอที่ได้ไปพบเขาและแจกแจงเรื่องนี้ให้เขาเข้าใจเป็นส่วนตัว ฉันขอแรงให้เธอช่วยขอบใจ แทนฉันด้วยในเรื่องที่เขาได้รับปากช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาตอบขอบใจ โดยตรงถึงกงสุลนี้อกซ์ในเหตุการณ์เดียวกันนี้เช่นกัน

เหตุการณ์ความขัดแย้งกับโอบาเรตนั้นไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับ 3 ประเทศ คือ สยาม ฝรั่งเศส และอังกฤษ เท่านั้น งานนี้ยังดึงเอาอเมริกันคนหนึ่งเข้ามาร่วมวงด้วย คือ **หมอบรัดเลย์**

หมอบรัดเลย์นั้นใช้หนังสือพิมพ์บางกอกกรีคอร์เดอร์เป็นสื่อในการ “อัด” โอบาเรต หลายฉบับในรอบ 2 ปี ทั้งเรื่องสนธิสัญญาต่าง ๆ และการค้าเหล่านี้ยังไม่โปร่งใสของกงสุลโอบาเรต รวมไปถึงการปฏิบัติตัวไม่เหมาะสมกับพระมหากษัตริย์สยาม สุดท้ายจบลงด้วยการขึ้นโรงขึ้นศาล หมอบรัดเลย์เป็นฝ่ายแพคดีหมิ่นประมาท และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บางกอกกรีคอร์เดอร์ต้องปิดตัวลงอย่างถาวร

ข้อน่าสังเกตอย่างหนึ่งของหนังสือพิมพ์บางกอกกรีคอร์เดอร์คือแหล่งข่าวของหมอบรัดเลย์หลายครั้งที่หมอบได้ข่าวที่เป็น “ข่าววงใน” เช่นตีพิมพ์สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการลงนาม หมอบรัดเลย์มักจะขึ้นต้นข่าวที่ได้มาในลักษณะนี้ว่า “เราได้ยินว่า” หรือ “เขาพากัน” อยู่เสมอ

ทำให้อดคิดไม่ได้ว่านี่อาจเป็นกลยุทธ์หนึ่งของรัฐบาลสยามในการตีโต้กงสุลฝรั่งเศส โดยใช้หนังสือพิมพ์ ในการนี้รัฐบาลสยามยอมต้องใช้ “สายลับ” เพื่อปฏิบัติการหาข่าว ปลอ่ยข่าว ส่งข่าว “วงใน” ให้กับหมอบรัดเลย์

แอนนา เลียวโนเวนส์ ซึ่งถือเป็น “เอกชน” ในขณะนั้นยอมเหมาะสมที่จะทำหน้าที่นี้โดยไม่ส่งผลเสียหายในระดับรัฐบาลได้ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงตรัสเรียกหม่อมแอนนาว่า “สายลับของฉัน” และมีข้อความทรงขอบใจที่ปฏิบัติการกิจได้เป็นอย่างดี

อีกเรื่องหนึ่งที่เป็นสาระสำคัญของสำเนาพระราชหัตถเลขาฉบับนี้คือ การที่แอนนาเสนอให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ขึ้นเป็น “**มกุฎราชกุมาร**” อย่าง **ปรีนซ์ออฟเวลส์** ของอังกฤษ

“เมื่อคราวนั้นเธอก็จะฉันว่าให้ฉันแต่งตั้งลูกชายคนโต หรือเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ ขึ้นเป็นรัชทายาทเหมือนกันกับปรีนซ์ออฟเวลส์ของกรุงอังกฤษใช่ไหม?”

การที่แอนนาเสนอเช่นนี้ย่อมถือเป็นเรื่อง “คอขาดบาดตาย” สำหรับการเมืองในสมัยรัชกาลที่ 4 เพราะเดิมไม่มีกฎหมายใด ๆ ที่กำหนดไว้เช่นนั้น นอกจากนี้การสถาปนารัชทายาทพระองค์ใดย่อมต้องขึ้นอยู่กับ “กำลัง” ทางการเมืองระหว่างราชสำนักและขุนนาง ที่สำคัญโอกาสการ “ยก” ใครขึ้นครองราชสมบัตินั้น ย่อมต้องถือว่าเอาวาระสุดท้ายในพระชนมชีพของกษัตริย์องค์เก่า

ทั้งนี้ทั้งนั้นการที่ “วังหลวง” จะแต่งตั้งรัชทายาทเองนั้น ก็ย่อมจะติดขัดอยู่กับทาง “วังหน้า” ไม่น้อย

ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงอธิบายอย่าง “**ฝรั่งพู**” ว่าการกระทำเช่นนั้นจะก่อปัญหาอย่างใหญ่หลวงต่อความมั่นคงของราชสำนัก โดยเฉพาะความกระอักกระอ่วนกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระหว่างวังหลวงและวังหน้า ในการนี้ทรงพาดพิงถึงพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเชิงตัดพ้อว่าทรง “Popular” น้อยกว่า

“คนทั่วไป ทั้งคนที่นี่แลทั้งคนต่างชาติที่อยู่ที่นี่ ดูจะปลาบปลื้มในตัวฉันและลูก ๆ ของฉัน น้อยกว่าที่เขาปลาบปลื้มและไว้หวังตั้งใจต่อครอบครัวที่เขารักของเขา...”

แอนนาไม่ใช่บุคคลเดียวที่ทรง “ค่อนข้าง” วังหน้า หรือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ฟัง เรื่องนี้ยังปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับอื่น มีเนื้อความตอนหนึ่งดังนี้

“ฝ่ายวังหน้าเป็นหนุ่มแข็งแรง ซี่ข้างน้ำมัน ซี่ม้าเทศสูงห้าศอกเศษ ยิ่งปั่นทุกวัน ชอบการทหารมาก ผู้หญิงก็รักมาก ...ท่านเสด็จไปหัวบ้านค่านเมืองที่ใด ก็ได้ลูกสาวเจ้าบ้านผ่านเมืองและกรมการเมืองมาทุกที”

ในขณะที่ทรงตัดพ้อความไม่ “Popular” ของพระองค์ว่า

“แต่ข้าพเจ้าไปไหนมันก็ว่าชรา ไม่มีใครให้ลูกสาวเลย ต้องกลับมาแผลงรั้ง เพราะว่าคร่ำคร่าชราภาพ ผมไม่สู้ดี ถึงบางยังมีอยู่บ้างแต่อยู่บ้าง แต่หาได้จับกระหม่อมไม่ แลไกลก็เห็นเป็นส่วนโล้งโค้งไป ข้าพเจ้าซื้อแก้วมาเข้าใส่ อุตสาห์ขี่ม้าเที่ยวเล่นจะให้มันว่าหนุ่ม มันก็ว่าแก่อยุ่ตนเอง ไม่มีใครยกสาวให้...”

ข้อที่น่าสนใจก็คือแอนนาได้ถวายนามเรื่องนี้นีก่อนที่พระจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศสจะทูลเกล้าถวาย “ความนัย” ยกย่องเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ในฐานะรัชทายาทผ่านกระเบื้องคั่นน้อยของมกุฎราชกุมารฝรั่งเศส เหตุการณ์นี้อยู่ในช่วงของหมอบรัดเลย์เช่นกัน

“อนึ่ง เราได้ยินว่า มนเซียโอบาเร กงสุลฝรั่งเศสได้ถือราชสาส์นไปถวายพระหัตถ์ต่อเอมปีรอส มาถึงพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงสยาม ได้เชิญพระแสงกระเบื้องคั่นหนึ่งมาแต่เอมปีรอสเพื่อจะถวาย แลได้นำกระเบื้องคั่นของราชบุตรองค์ใหญ่เอมปีรอสฝากมาถวาย พระเจ้าลูกยาเธอสมเด็จเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์องค์หนึ่ง”

จดหมายแอนนาฉบับนี้เป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า แอนนา เลียวโนเวนส์ มีบทบาทและความเคลื่อนไหวต่อราชสำนักมากกว่าที่เขียนไว้ใน The English Governess at the Siamese Court มากมายนัก

ขอขอบคุณ คุณพงศธร วราศัย แห่ง Erasmus University Rotterdam ที่ได้กรุณาทักท้วงบทความเรื่อง “แอนนา เลียวโนเวนส์ ใครว่าหล่อนต่อแหล?” ลงพิมพ์ในศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ซึ่งกล่าวว่าแอนนาเขียนบทความลงในนิตยสาร The Atlantic Monthly ตั้งแต่ปี 2411 ที่ถูกต้องคือตั้งแต่ปี 2413 (ค.ศ. 1870)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Nagorguiry Castle

No. 106.

Bijripury. Siam.

6th April 1808

To

Lady Leonowens the Siamese royal school

Mastress. Bangkok Siam.

&0. &0. &0.

My dear Maam!

Having received your letter in answer to my last note, on the 2nd. inst. upon the same time of receipt of several letters per the Steamer Chowphai which arrived at Bangkok on the 31st. ultimo. Having been very engaged in preparing several letters to be dispatched per the return of the fore-named Steamer as soon as possible, I have no time to write you in answer since the 2nd. until today, when the back of my several dispatches was closed this morning and sent down to Ban Lum in waiting for steamer fore named the superintendent of which has promised in his letter to me that he will direct Captain Orton, the commander of the said steamer, to come up here and receive my letters and parcels for Singapore, instead of starting directly as usual way. I hope my letters back and somethings being product of this place, sent down for acceptance of my consul and his assistant Mr Nai Netre will doubtless be on board the said steamer today afternoon or evening. I have just embraced leisure hour to write you in reply, as I was very glad to learn that you have a visit of H.B.M.'s consul Mr. Thomus George Knox, who has assured you that he will be standing in favourable assistance to me and my government, even but privily, for the hostial stop of French Imperial deputie and monopolies of spirit sale &c. &c. I am very thankful to him, and to you, for your good service in seeing him and laying the matter, even privily, clear before him. I beg to request and you shall convey my thank to him for the said assurance. I will go from hence tomorrow for Bangkok, where I hope I will arrive at morning of 8th. instant the next sunday, as we can go at deep, or death, of night when the strong southern wind which on every day of present season, growing strong and increasing in force or weight and velocity since 10 0 clock A.M. and becoming

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

decreasing or strengthless at about 6 o'clock P.M. the waves at sea very high and vehement. My children and more over the sons and daughters of the late second king who are, in accompany me on the time of embarking from Bangkok by sea on day of 25th. ultimo, were much suffered of seasick throughout six or seven hours during our way at sea on daylight, wherefore we intend now to go on late of night to avoid the strong wind or monsoon.

Mr. W.H. Read the cheif partner of the firm of Messrs. A.L. Jestin & Co. of Singapore and consul for Netherland and Sweden with Norway at that port, being now a deputy from the English company, who endeavour to make up a line for telegraph from Rangoon to Singapore came per the steamer Chow-phya to hold conversation with us for that purpose as our territories numbered as a few provinces of Siam and dependant Malayan states, are lying between those points of Rangoon and Singapore: on his arrival at Bangkok having learnt of myself and my Prime ministers being absent thither and present here, he has embarked per small steamer for this city and was arrive here on the 2nd. instant. Now he is with us here locating house of Phra Bejrebesay the second governor of this place. He has interview with every day, his conversation concerning general political affairs, as he shown himself as a go politician: in regard to the required line of telegraph: he has held good conversation with Chow Phya Sri Surywongse S.P.K. the president Southern provinces of Siam and Malayan tributary states dependant to Siam: his term seems to be more reasonable and better than what proposed. sometimes ago by one of English Engineer, who stated that he will construct line of telegraph from Paknam to Bangkok. I beg to remain Maam!

Your faithful and well wishing friend

S. P. P. MahaMongkut R.S.

On 5441 day of reign.

Very private postscript.

Will you have remembered? Once before some several months ago, when you have said to me that I should dignify my first son, or Prince Chowfa Chulalongkorn as my heir apparent like the Prince of Wales of England? I have refused and denied your word, and have had stated unto you that the general people do not have more pleased on me and my descendant. I am very sorry even

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

many foreigners are so, as our native general people, although I have been doing nothing unfavourable to right of general people, they consider me as unpopular! Then you have denied unto me, that you have learnt such from none sometime since your arrival to Siam until that very day. Why! How well you have learnt such the word! As almost every one of our native people and foreigners ascertainedly knowing that you are really my partisan, even may be my spy-who would say such before your audience? Now I have witness or testimony to that statement, which had been said to you by me even before, There is a newspaper of Singapore entitled "Daily News" just published, after last arrival of the steamer Chowphya at Singapore: in which paper a correspondence from an individual resident at Bangkok dated 16th March 1866 was shown: but I have none of that paper in my possession. Mr. Tan Kim Ching did not send to me for perusal. I have read one in the hand of an individual here I did not notice the number and the date, to state to you now: but I trust such the paper must be in the hand of several foreigners in Bangkok. May you have read it perhaps- otherwise you can obtain the same from anyone or by order to obtain from Singapore. After perusal therefore, you will not be able to deny my statement, fore mentioned, more over as general people both native and foreigners here seem to have less pleasure on me and my descendants than their pleasure and hope on another amiable family to them until the present day. What was said therein for a princess considered by the speaker or writer as proper or suitable to be head of my harem (a room apart for confinement of women of eastern monarchs) there is no least intention occurred to me even once, or in my dream indeed! I think if I do I will die soon perhaps! The said correspondence dated 16th March 1866, I consider must from one to the British consulate, but not from the consul himself, or must from the consul of D. (Danemark) no doubt: not from American Journalists or Mr. Chandler, the idiom of whom may be otherwise. This my handwriting or content hereof shall be kept secretly.

I beg to remain Maam!

Your faithful and well wisher

(Signed) S.P.P. MahaMongkut R.S.

on 5444th day of reign.

The writer hereof beg to place his confidence on you always.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

No. 106

วังพระนครคีรี

เพชรบุรี, สยาม

6 เมษายน 1868

ถึง

คุณเลียวโนเวนส์ ครูประจำโรงเรียนของราชสำนักสยาม

บางกอก, สยาม.

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

เธอที่รัก !

ได้รับจดหมายของเธอที่เขียนตอบจดหมายฉบับที่แล้วของฉันแล้ว เมื่อวันที่ 2 พร้อม ๆ กับอีกหลายฉบับที่มากับเรือกลไฟเจ้าพระยา ซึ่งเข้ามาถึงบางกอกในวันที่ 31 เดือนที่แล้ว ด้วยกำลังยุ่งอยู่กับการจัดแจงจดหมายหลายฉบับสำหรับที่จะส่งกลับไปพร้อมกับเรือลำที่วันนี้ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ตั้งแต่วันที่ 2 มาฉันจึงไม่มีเวลาที่จะเขียนตอบเลย จนล่วงมาถึงวันนี้พอดีกับที่จะต้องปิดถุงเมล์เข้าวันนี้ แล้วส่งไปบ้านลุ่มเพื่อรอเรือลำดังกล่าว ที่ผู้ควบคุมได้เขียนจดหมายมารับรองกับฉันเป็นมันเหมาะว่า เขาให้กับตัน Orton นายเรือลำนี้ขึ้นมารับจดหมายและหีบห่อต่าง ๆ ของฉันที่นี้ไปสิงคโปร์เอง แทนที่จะจัดการส่งไปอย่างปรกติตามแบบเคยทำกันมา ฉันหวังว่าจดหมายของฉันและข่าวของอื่น ๆ ซึ่งเป็นของที่ล้นทำขึ้นจากที่นี้ ที่ส่งไปถึงกงสุลกัปนายเนตรผู้ช่วยของเขา คงไปกับเรือลำนี้ในตอนบ่ายหรือค่ำวันนี้เป็นแน่ ฉันเพิ่งจะมีเวลาพอที่จะเขียนตอบเธอได้ ดีใจมากอยู่ทีไรว่าเธอได้ไปเยี่ยม ๆ ฆณฑุ กงสุล จอร์จ น็อกซ์ ซึ่งเธอเองก็เชื่ออยู่แล้วว่าเขาจะเป็นผู้ช่วยเหลือฉันและรัฐบาลของฉันเป็นอย่างดี แม้ในทางส่วนตัว ในเรื่องการข่มขู่คุกคามของตัวแทนและผู้ผูกขาดการค้าสุรา และอื่น ๆ ของจักรวรรดิฝรั่งเศส ฉันรู้สึกชอบใจเขาเป็นอย่างมาก และชอบใจเธอที่ได้ไปพบเขาและแจกแจงเรื่องนี้ให้เขาเข้าใจเป็นส่วนตัว ฉันขอแรงให้เธอช่วยขอใจแทนฉันด้วยในเรื่องที่เขาได้รับปากช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว ฉันจะออกจากบางกอกพรุ่งนี้ ซึ่งฉันคาดว่าจะไปถึงในตอนเช้าวันที่ 8 วันอาทิตย์ ด้วยว่าเราคงเดินทางกันได้ในตอนกลางคืนหรือกลางดึกเพราะลมสลาตันซึ่งพัดจัดอยู่ในฤดูนี้ จะค่อยพัดแรงขึ้นและเร็วขึ้นตั้งแต่ 4 โมงเช้าเป็นต้นไปจนค่อยซาแรงลงตอน 6 โมงเย็น คลื่นลูกโต ๆ และจัดนัก บรรดาลูก ๆ ของฉันและโดยเฉพาะลูกชายลูกหญิงของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่สองผู้ล่วงลับไปแล้ว ที่กลับเข้าบางกอกกับฉันทางเรือวันที่ 25 นี้ เมาคลื่นกันนักตลอดกลางวัน หก-เจ็ดชั่วโมงในทะเล ฉะนั้นเราจึงหมายใจว่าจะเดินทางกันตอนดึกเพื่อหลบลมแรงหรือมรสุมเสีย

นาย W.H. Read หุ่นใหญ่ของบริษัท Messrs. A.L. Jestin & Co. แห่งสิงคโปร์ แลกงสุลของเนเธอร์แลนด์ และสวีเดนกับนอร์เวย์ ประจำท่าเรือแห่งนั้น เดียวนี้เป็นตัวแทนบริษัทอังกฤษ ซึ่งอยากจะวางสายโทรเลขจากย่างกุ้งถึงสิงคโปร์ ได้มากับเรือเจ้าพระยา เพื่อเจรจากับเราถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าว ด้วยเขตหัวเมืองของสยามจำนวนสองสามเมืองกับหัวเมืองอิสระบางหัวเมืองของมลายู อยู่ระหว่าง ย่างกุ้งกับสิงคโปร์ : พอมาถึงบางกอก ได้รู้ว่าฉันกับท่านอัครมหาเสนาบดีไม่อยู่ที่เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นั่น แต่มาอยู่เสียที่นี่ เขาก็นั่งเรือกลไฟเล็กมายังเมืองนี้ และมาถึงเอาในวันที่ 2 ของเดือนนี้ ระหว่างนี้ เขาอยู่กับเราที่นี่ พักอยู่บ้านพระเพชรพิสัย รองข้าหลวงของที่นี่ เขามาสนทนากับฉันทุกวัน ข้อเสนอสนทนาของเขาทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องความเมือง ซึ่งเขาแสดงตัวให้เห็นได้ว่าเป็นนักการเมืองที่เก่งทีเดียว ในส่วนที่เกี่ยวกับสายโทรเลขนั้น เขากับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ส.พ.ก. (สมุหพระกลาโหม-ผู้แปล) ผู้คุมหัวเมืองปักข์ใต้ และแหลมมลายูที่ขึ้นกับสยามก็ได้พูดคุยกันเป็นอย่างดี ข้อเสนอของเขาดูมีเหตุผลและดีกว่าข้อที่วิศวกรอังกฤษ คนที่ว่าจะวางสายโทรเลขจากปากน้ำมาบางกอก เคยเสนอมาแต่ก่อนอีก

ด้วยความเป็นเพื่อนที่ซื่อสัตย์และมีมิตรผู้ปรารถนาดีต่อเธอเสมอ

ส.พ.ป. มหามงกุฎ พระเจ้ากรุงสยาม

ในวันที่ 5441 แห่งรัชกาล

ปัจฉิมลิขิตเป็นการส่วนตัวแท้ ๆ อย่างเดียว

เธอยังจำได้หรือหาไม่ ? ครั้งหนึ่งก่อนหน้านี้อายุหลายเดือน เมื่อคราวนั้นเธอก็จะฉันว่าให้ฉัน แต่งตั้งลูกชายคนโต หรือเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ์ ขึ้นเป็นรัชทายาทเหมือนกับปรีณช้อฟเวลส์ของกรุงอังกฤษใช่ไหม ? ฉันปฏิเสธไม่ยอมรับคำของเธอ และได้กล่าวแก่เธอว่าคนทั่วไปเขาไม่ชื่นชมฉันและลูกฉันมากเท่าใดนักดอก ฉันเสียใจที่จะว่าแม้คนต่างชาติเองก็รู้สึกเช่นนั้น เหมือนกับบรรดาชาวเมืองทั่วไปที่นี่ ถึงฉันจะไม่เคยทำอะไรจิตใจคนทั่วไป เขาก็คงคิดอยู่ว่าฉันไม่เป็นที่น่านิยมนักยกย่องสักเท่าไร ตอนนั้นเธอปฏิเสธฉันว่าตั้งแต่เข้ามาสยามจนถึงวันนั้นเธอไม่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องเช่นนั้นจากใครเลย ก็ทำไมเล่า ? เธอจะได้ยินได้ฟังเรื่องอย่างนั้นมาได้อย่างไรหรือ ? ในเมื่อคนที่ที่ทุกคนและคนต่างชาติด้วย รู้แน่แก่ใจว่าเธอฝึกฝนเป็นพวกของฉันแท้ทีเดียว หรือกระทั่งบางทีจะว่าเป็นสายลับของฉันก็ได้ เขาจะกล้าพูดอะไรอย่างนั้นต่อหน้าเธอเฉยหรือ ? เวลานี้ฉันมีพยานหรือหลักฐานพิสูจน์คำที่ฉันได้บอกกับเธอแล้วแม้เมื่อกาลก่อนนั้น มีหนังสือพิมพ์ข่าวเล่มหนึ่งของสิงคโปร์ชื่อ "Daily News" เพิ่งตีพิมพ์ออกมา หลังที่เรือเจ้าพระยาไปถึงคราวที่แล้วนี้ ในหนังสือนั้นลงพิมพ์จดหมายฉบับหนึ่งจากคน ๆ หนึ่งที่อยู่ในกรุงเทพ ฯ ลงวันที่ เดือนมีนาคม ปี 1866 ไว้ด้วย หากแต่ว่าฉันไม่ได้มีหนังสือเล่มนั้นไว้เป็นของตนเอง มีสเตอร์ตันกิมเงงหาได้ส่งมาให้ฉันอ่านไม่ ฉันได้อ่านจากของคน ๆ หนึ่งที่นี้ ฉันไม่ได้หมายจำเลขฉบับแล้ววันที่ไว้ที่จะบอกกับเธอตอนนี้ได้ แต่ฉันมั่นใจว่าหนังสือพิมพ์เล่มนั้นจะต้องมีอยู่ในมือของคนต่างชาติหลาย ๆ คน ที่พักอยู่ในบางกอกเป็นแน่ บางทีเธออาจจะได้อ่านแล้ว - ถ้าหากไม่ก็อาจหาได้จากใครสักคนหนึ่ง หรือไม่ก็สั่งมาจากสิงคโปร์ เมื่ออ่านแล้วเธอก็คงไม่อาจจะปฏิเสธคำของฉันได้อีก ที่กล่าวไว้แต่ก่อน ที่ว่าคนทั่วไป ทั้งคนที่นี่แลคนต่างชาติที่อยู่ที่นี่ ดูจะปลาบปลื้มในตัวฉันและลูก ๆ ของฉัน น้อยกว่าที่เขาปลาบปลื้มและไว้หวังตั้งใจต่อครอบครัวที่เขารักของเขาจนเดี๋ยวนี้ อะไรที่ว่าไว้ในหนังสือเป็นเรื่องเจ้าหญิงองค์หนึ่งพูดหรือคนเขียนเห็นว่าสมควรหรือเหมาะที่จะมาเป็นหัวหน้าฝ่ายใน (ส่วนอันเป็นที่อยู่ของผู้หญิงในราชสำนักตะวันออก) ของฉันนั้น แม้น้อยหนึ่งที่ไม่เคยอยู่ในความตั้งใจของฉันเลยสักครั้ง หรือกระทั่งจะฝันไปก็ไม่มี ! ฉันว่าถ้าฉันรับคนนั้นมาไว้ ฉัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ใดเห็นเป็นประโยชน์ให้นำไปใช้
ไม่ว่ากรรมใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คงต้องตายในเร็ววัน ! จดหมายฉบับที่ว่าลงวันที่ 16 เดือนมีนาคม ปี 1866 ฉันเห็นว่าจะต้องมาจาก
สถานกงสุลอังกฤษ แต่ไม่ใช่จากตัวกงสุลเองหรือต้องมาจากกงสุลของ D. (Denmark) ไม่ต้องสงสัย
เลย ไม่ใช่มาจากพวกนักหนังสือพิมพ์อเมริกันจันดเล ด้วยสำนวนภาษาของพวกนี้ไม่ได้เป็นอย่างนั้น
จดหมายลายมือฉบับนี้แลเนื้อความที่ว่ามานี้ อย่าได้แพร่พรายให้ใครรู้เป็นอันขาดทีเดียว

ขอคงเป็นผู้สืตย์ชื่อและปรารภนาตียิ่งของเธอเสมอ

(ลงพระนาม) ส.พ.ป. มหามงกุฎ พระเจ้ากรุงสยาม

วันที่ 5444 แห่งรัชกาล

ฉันผู้เขียนจดหมายมานี้ขอฝากความไว้เนื้อเชื่อใจแก่เธอเป็นนิจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้